

KARAY TÜRKÇESİNDEKİ ARAPÇA VE FARŞÇADAN ALINTI SÖZCÜKLERDE YER ALAN SIFIR FONKSİYONLU YAPIM EKLERİ

DYSFUNCTIONAL DERIVATIONAL SUFFIXES IN ARABIC AND PERSIAN LOAN WORDS IN KARAI TURKIC

Gülsüm KIRBAŞ*

ÖZ: Yapım ekleri isim ve fiil kökenli kelimelere gelerek onlardan yeni kelimeler türetmek için kullanılır. Yapım eklerini çekim eklerinden ayıran da bu özelliği, yani kelimenin eski anlamından farklı, yeni anlamlı kelimeler türetme görevidir. Ancak hem tarihî Türk lehçelerine hem de çağdaş Türk lehçelerine bakıldığında bazı yapım eklerinin kelimenin anlamında hiçbir değişiklik yapmadığı görülmektedir. Bu durum da yapım ekinin işlevini etkisiz kılmaktadır. Karay Türkçesinde de kelimenin anlamında değişiklik yapmayan, sıfır fonksiyonlu yapım ekleri yer almaktadır. Bu kelimelerin hem ekle genişletilmiş şekli hem de eksiz şekli Karay Türkçesi ile ilgili metinlerde geçmektedir. Bu çalışmada, Karay Türkçesinde Arapça ve Farsçadan alıntı kelimelerde yer alan yapım ekleri ele alınacak, sıfır fonksiyonlu bu yapım ekleri hakkında bilgi verilecek, daha sonra kelimeler Karay Türkçesi ile ilgili çeşitli metinlerden alınan örnek cümlelerdeki kullanımlarıyla birlikte verilecektir. Böylece her yapım ekinin kelimenin anlamını değiştirmek gibi bir görevi olmadığı konusunda çıkarımda bulunulması sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karayca, Alıntı Kelimeler, Karay Türkçesinde Alıntı Kelimeler, Arapça ve Farsça Alıntılar, Sıfır Fonksiyonlu Yapım Ekleri

ABSTRACT: Derivative suffixes are used to derive new words from words of noun and verb origin. This feature, namely, the task of deriving new meanings that are different from the old meaning of the word, is what distinguishes derivational suffixes from inflectional suffixes. However, when we look at both historical Turkic dialects and modern Turkic dialects, we see that some derivational suffixes do not make any changes to the meaning of the word. This situation renders the function of the derivational suffix ineffective. There are also dysfunctional derivational suffixes in Karai Turkic that do not change the meaning of the word. Both the extended form with suffix and the suffixless form of these words are mentioned in texts related to Karai Turkic. In this study, derivational suffixes in Arabic and Persian loanwords in Karai Turkic will be discussed, information will be given about these dysfunctional derivational suffixes, and then the words will be given with their usage in sample sentences taken from various texts related to Karai Turkic. Thus, it will be possible to conclude that not every derivational suffix has the function of changing the meaning of the word.

Keywords: Karaim, Loanwords, Loanwords in Karai Turkic, Arabic and Persian Loanwords, Dysfunctional Derivational Suffixes

* Dr. Öğr. Üyesi-Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Konya-
gulsumkirbas@hotmail.com (Orcid: 0000-0002-1683-5948)

Giriş

1. Karay Türkçesi

Karay Türkçesi Kuzeybatı Kıpçak grubunda yer alan bir lehçedir. Kırım, Trakay ve Haliç olmak üzere üç ağız vardır. Karay Türkçesinin bu üç ağız fonetik farklılık göstermektedir.

Karay Türkçesinin kendine özgü bazı nitelikleri vardır. Karayların dili arkaik özellikler taşımakta, köklerine bağlı bir lehçe sayılmaktadır.

Karay Türkçesi Kıpçak lehçesi olduğu için Kıpçakça özellikler göstermektedir. Karayca dergi olan *Onarmah*'ta Karay Türkçesinin Codex Cumanicus'un diline çok benzemesinden, en çok evvelki Türk-Kıpçak uluslarının sözlerine yakın olmasından (1939: 3) bahsedilmektedir. Korkmaz da Karay Türkçesinin Codex Cumanicus'un halefi olduğunu söyler ve Nevşehir yöresi ağız ile Karay Türkçesinin benzerliğine değinir (1994: 74).

Türkiye'deki ağız çalışmalarında Karay Türkçesi ile bazı yörelerin ağızlarındaki benzerlikler açıklanmış ve Karay Türkçesiyle ilgili tespitlerde bulunulmuştur. Kars ili ağızları üzerine çalışma yapan Ercilasun, Karay Türkçesinde ünsüz uyumunun en keskin ve yoğun biçimde görüldüğünü (2002: 105) ifade eder.

Korkmaz, Nevşehir ve yöresindeki ünsüz uyumuna denk tipik örneği Kuzeybatı Karay Türkçesinin verdiğini, Karay Türkçesinin Troki ağızında asli ünlü uyumunun bozulduğunu, ünsüz uyumuna döndüğünü söyler (1994: 74).

Eski Türkçenin izlerini taşıyan, Kıpçakça ile çok yakın olan, Türkiye'deki bazı yörelerin ağızlarıyla ortak noktalara sahip Karay Türkçesine başka dillerden sözcükler de girmiştir. Karaylar tarih boyunca değişik din ve soydan topluluklarla etkileşim hâlinde olmuş, onların dillerinden kelimeler almıştır. Bunun neticesinde Karay Türkçesine *Arapça*, *Farsça*, *İbranice*, *Rusça*, *Lehçe* gibi birçok dilden kelime girmiştir. Alıntı kelimeler Karay Türkçesinin üç ağızında (Kırım, Troki, Haliç) farklı ses özellikleriyle yer almıştır¹. Bu ses özelliklerine göre ekler de fonetik farklılıklar göstermiştir.

2. Karay Türkçesinde Alıntı Kelimeler

Karaağaç alıntı kelimeler hakkında her şahıs ve topluluğun, kendinden farklı tarihî ve coğrafi ortamlarda yaşam sürmüş, farklı bilgilendirme yollarından geçmiş bir başka şahıs ve topluluktan, akraba veya komşu kavimlerden bir şeyler öğrendiğini, dolayısıyla onların dillerinden alıntı yaptıklarını söyler (1997: 499).

Öner, Karay Türkçesine dinlerinden dolayı İbraniceden, Kırım Tatar Türkleri aracılığıyla Arapça ve Farsçadan, 19. yüzyıldan itibaren de Rus

¹ Karaycanın fonetik ve morfolojik özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Musayev, 1964; Musayev, 1966; Gökçe, 2000; Gülsevin, 2016; Çulha, 2019).

egemenliğinin artmasından dolayı Rusçadan kelimeler girdiğinden bahseder. Hâlihazırda yaşadıkları Polonya, Litvanya, Ukrayna ve Rusya'nın dillerinden de kelimeler aldıklarını ekler (2024: 1).

Öztürk, Türk dilinin Sanskritçe, Moğolca, Çince, Arapça, Farsça, İbranice, Rumca, Ermenice, Rusça, Balkan ve Slav dilleri ile eskiden beri karşılıklı kelime alışverişinde olduğundan; Karayların dinleri olan Musevilikten dolayı İbraniceden, toplumsal ilişkiler sonucunda da Slav dillerinden kelimeler aldığından söz eder (2015: 145).

Karay Türkçesindeki alıntı kelimeler üzerine birçok çalışma yapılmıştır.

Zajaczkowski *Die mongolischen Elemente in der karaimischen Sprache* adlı çalışmasında Karaycanın Haliç-Lutsk ağzındaki Moğolcadan alıntı kelimeleri ele almış; *Die Arabischen und Neupersischen Lehnwörter im Karaimischen* adlı çalışmasında ise Arapça ve Farsçadan alıntı sözcükleri dine, eşyaya, hayvan isimlerine, kültüre, yiyeceklere göre sınıflandırarak fonetik değişikliklerinden bahsetmiştir (Gökçe, 2000: 64).

Grzegorzewski'nin *Ein Türk-tatarischer Dialekt in Galizien: Vokalharmonie in den entlehnten Wörtern der karaitischen Sprache in Halicz* adlı çalışması da Karay Türkçesindeki alıntı kelimeler üzerine yapılmış başka bir çalışmadır. Grzegorzewski çalışmasında (1903) Karay Türkçesinin Haliç ağzındaki alıntı sözcüklerdeki ünlü uyumu üzerinde durmuştur.

Aytaç'ın Kowalski'nin *Karaimische Texte Im Dialekt Von Troki* (1929) çalışmasının çevirisini yaptığı *Karayim Lehçesi Sözlüğü*'nde (1996) de Arapça, Aramice, Farsça, İbranice, Litvanca, Osmanlı Türkçesi, Lehçe, Rusça, Slavca, Yunanca gibi dillerden alıntı kelimelerin kökeni parantez içinde gösterilmiştir.

Çulha (2006), *Karaycanın Kısa Sözcük Varlığı* adlı çalışmasının dizinini *Türk Dilleri Dizini ve Türk Dilleri Dışındaki Dillerin Dizini* şeklinde iki ayrı bölüm olarak hazırlamıştır. *Almanca, Arapça, Ermenice, Farsça, Fransızca, İbranice, İngilizce, Lehçe, Moğolca, Orta Farsça, Rusça, Sanskritçe, Soğdca, Yunancadan* alıntı kelimelere yer vermiştir.

Koçak çalışmasında (2014) Karay Türkçesindeki İbraniceden alıntı sözcükleri ele almıştır. *Karay Türkçesinin ağızlarındaki fonetik farklılıklardan dolayı alıntı kelimelerin bu farklılıklara uygun hâle getirildiğinden* bahsetmiş ve bu alıntı kelimeleri on bir (11) başlık altında incelemiştir. İbraniceden alınan kelimelerin büyük bir kısmının dinî kökenli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öztürk çalışmasında (2015) *Słownik Karaimsko-Rosyjsko-Polski*'deki alıntı kelimeleri tespit etmiş, bu kelimeleri kullanım alanlarına ve hangi dilden alındığına göre sınıflandırmıştır.

Kırbaş (2019) *Opit Slovary Tyurkskih Nareçij*'deki Karay Türkçesinde yer alan Arapça ve Farsçadan alıntı kelimeleri incelemiştir. Çalışma sonucunda Arapçadan alıntı 131 sözcük, Farsçadan alıntı 115 sözcük tespit

edilmiş ve bu alıntı kelimelerin Karay Türkçesinde bazen aynı şekilde bazen ise ses farklılıklarıyla yer aldığı görülmüştür.

Öztürk, Yıldız ve Arslan (2021); Mardkowicz ve Tinfovicz'in önderliğini yaptığı Karayca süreli yayınları tarayarak yaptıkları çalışmada alıntı kelimelerin köken sınıflandırmasını yapmıştır. *Slav dilleri, Lehçe, Arapça, İbranice, Farsça, Rusça, Fransızca, Ukraince, Latince, Yunanca, Moğolca, Macarca, Bulgarca, Belarusçadan* alıntı kelimeler tespit etmişlerdir. En çok Slav kökenli dillerden alıntı kelimelerin olmasının nedeninin Karayların daha çok Slav topluluklarıyla temas hâlinde olmalarından kaynaklandığını, Arapça ve Farsçadan alıntı kelimelerinse Oğuz ve Tatarlar yoluyla geçtiğini belirtmişlerdir (2021: 28).

Öner, (2024) *Karaimsko-Russko-Pol'skiy Slovar'* ve matbu edebî kaynaklardan yararlanarak hazırladığı çalışmasında 1328 Arapça ve 491 Farsçadan alıntı kelimeyi "*Dinî söz varlığı, sivil kültür, maddi kültür, idari söz varlığı*" başlıkları altında ele almıştır. Dinî terminoloji bakımından Arapçanın, maddi kültür bakımından ise Farsçanın ağır bastığı sonucuna ulaşmıştır (Öner, 2024: 8).

Musevilik inancını benimseyen Karaylarda Arapça ve Farsçadan kelimelerin yer alması oldukça ilginçtir. Öner, Karay Türkçesindeki Arapça ve Farsça alıntı kelimelerle ilgili Musevilik inancına mensup olan Karay Türklerinin dillerinde İslamiyet'in tesiriyle alınan Arapça ve Farsça kelimelerin yer almasının başlangıçta çelişkiye yol açtığını fakat Karayların bu alıntıları edebî dillerinin ana vatanı kabul edilen Kırım'da baskın kültür olan Müslümanlık ve Kırım Türkçesi aracılığıyla edindiklerinin açık olduğunu belirtir (2024: 3).

Karayca dergi olan *Onarmah*'ta da Karay Türkçesinde çok sayıda Arapça ve Farsça alıntı söz olduğu belirtilerek örnekler verilmiş, çeviride hata yapmamak için Farsça sözcüklerin anlamlarının da bilinmesinin önemli olduğuna değinilmiştir (O., 1934: 27, 28).

3. Amaç, Önem ve Kapsam

"Kelime kök veya gövdesine getirilerek kelimenin yeni bir anlam kazanmasını sağlayan ek" (TS, 2011: 2527), "Kelime kök ve gövdelerine getirilerek yeni kavramların yansıtılmasını, kavramlara karşılık yeni kelimeler yapılmasını sağlayan ek; çekim ekinin karşıtı" (Korkmaz, 2017: 250-251) olarak tanımlanan yapım ekleri aslında her zaman yeni anlamlı kelimeler türetmemekte, bazen yapım ekinin eklendiği kelime aynı anlamını korumaktadır. Aşçı ve Kırbas, Nehcü'l-Ferâdis ve Divânü Lügâti't-Türk üzerine yaptıkları art zamanlı çalışmada *+An, +p, +n, +rA, +AK, -ş-, -ge-, -k, -A-, -n-, -ş-, -t-* eklerinin bazı kelimelerde anlam değişikliğine yol açmadığını tespit etmişler, *yapım eklerinin asıl işlevlerini kaybetmelerinin ve yeni anlamlı kelimeler türetmemelerinin onları etkisiz bir ek konumuna sokmadığını; yeni gövdeler meydana getirdiklerini, bazı kelimelerde net olarak görülmesi de pekiştirme gibi yeni vazifeler yüklediklerini* ifade etmişlerdir (2021: 334).

Aşcı (2025) tarafından yapılan diğer çalışmada da Kutadgu Bilig'deki sıfır fonksiyonlu yapım eklerinin varlığı dikkat çekmektedir.

Karay Türkçesinde de yapım eklerinin anlama etkisinin olmadığı birçok kelime görülmektedir. Hem alıntı kelimelerde hem de Karay Türkçesine özgü kelimelerde “sıfır fonksiyonlu” yapım ekleri yer almaktadır. Bu çalışmada da Karay Türkçesine Arapça ve Farsçadan giren kelimelerdeki “sıfır fonksiyonlu” yapım ekleri ele alınacaktır. Örnekler için Karayca sözlükler veya Karay Türkçesi ile ilgili çeşitli metinlerden yararlanılacaktır.

4. Metot

Çalışmada öncelikle Karay Türkçesiyle yazılmış sözlük veya edebî eserlerdeki Arapça ve Farsçadan alıntı kelimeler fişlenmiştir. Bu kelimelerin *basit* ve *türemiş* şekillerine bakılmış, yapım eki aldığı hâlde anlam değişikliğine yol açmayan örnekler tespit edilmiştir.

Yapım eki aldığı hâlde anlam değişikliği olmayan bu kelimelerdeki sıfır fonksiyonlu yapım ekleri belirlenerek eklerin fonetik ve dil bilgisel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Kelimenin kökeni ve Karay Türkçesinde ek almış şekli gösterilmiş, fonetik farklılıklardan bahsedilmiştir. Yapım ekinin anlama hiçbir etki etmediğini ispatlamak için, ilgili kaynaklarda geçiyorsa, kelimenin eksiz şekli de verilmiştir. Kelimenin hem alıntılı olduğu dildeki hem de Karay Türkçesindeki anlamı verilerek karşılaştırma yapılması sağlanmıştır.

Kelime; Karayca kaynaklarda cümle içinde yer almışsa, her kaynaktan bir örnek cümleyle sav desteklenmiştir. Örnek cümle içinde geçmeyen kelimeler sadece geçtiği kaynak ve sayfa numarası ile gösterilmiştir.

5. İnceleme

5.1. Sıfır Fonksiyonlu Yapım Ekleri

Çalışmada *+cl* / *+çl* / *+tsl*, *+ll* / *+lu*, *+llh*, *+llk* / *+luh*, *+luk* eklerinin Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde anlama etkisinin olmadığı örneklerle yer verilmiştir.

5.1.1. +Cl, +CU, +tsl, +tsU: Karay Türkçesinde de Türkiye Türkçesinde olduğu gibi meslek adı yapmak için isimlere *+Cl*, *+CU*, *+tsl*, *+tsU* ekleri getirilmektedir. Ek; Troki ağzında /c/ ve /ç/, Kırım ağzında /ç/, Haliç ağzında /ts/ ünsüzüyle kullanılır. Gökçe, /c/ sesinin sadece Troki ağzında olduğunu, Haliç ağzındaki /ç/> /ts/ değişmesinin de Rusçanın etkisiyle meydana geldiğini belirtir (2000: 78-79).

Ekin fonksiyonlarından birisi mesleği icra edenin adını yapmak olmasına rağmen Arapça ve Farsçadan alıntı bazı kelimelerde zaten meslek adı olan kelimelere *+Cl* / *+tsl* eklerinin getirildiği görülmüştür. Bu durumda alıntılanan sözlerin meslek adları olduğunun Karaylar tarafından bilinmediği düşünülebilir. Bu durum Türkiye Türkçesindeki *çay + dan + lık* örneğiyle benzerlik göstermektedir.

Ek, Karay Türkçesinde, Türkiye Türkçesinin aksine, millet ve kavim adlarına da getirilmiştir.

5.1.1.1. Arapça Alıntılar

Örnekler:

Arab + cı (KTAS, s. 25), **Arab +tsı** (SKRP, s. 73) “Arap kavminden olan” < **Ar. Arab:**

“Orta Doğu ile Kuzey Afrika’nın büyük bir bölümünde yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse.” (TS, 2011: 144) anlamındaki kelimenin eksiz [*Arab, Arap, Arav* (KTAS, s. 25); *Arap* (EJKM, s. 180; KK-TS, s. 52); *Arav, Arvi* (KK-TS, s. 52, 56)] ve ekle genişletilmiş hâli olan *Arabcı, Arabtsı* aynı anlamdadır.

- *Yetmiş bin Arabım* ... (EJKM, s. 180) “Yetmiş bin Arap’ım...”
- **Arabtsı** kibik midbarda (SKRP, s. 73) “Çöldeki bir Arap gibi.”

hasab + cı (SKRP, s. 601; KK-TS, s. 207; KTAS, s. 39), **hasap + cı** (SKRP, s. 601; KK-TS, s. 207; KTAS, s. 39; KKA, s. 109; KKAS, s. 44; TBOAS, s. 335), **kasap + cı** (KTİ, s. 258), **kasap + cı** (SKRP, s. 296; KTİ, s. 258; KTAS, s. 25; OSTN, s. II/349), **kasap + tsı** (SKRP, s. 296; KA, s. 8/15) < **Ar. kaşşâb:**

Kelime, “Sığır, koyun gibi eti yenecek hayvanları kesen veya dükkânında perakende olarak satan kişi; etçi” (TS, 2011: 1341) anlamındadır. Karay Türkçesinde /h/ ve /k/ ünsüzü ile (*hasab / hasap / kasap*) yer almaktadır. Kelimenin son ünsüzü ya Arapçadaki gibi, /b/ ünsüzü ile (*hasab*) kalmış ya da Türkiye Türkçesinde olduğu gibi sertleşerek /p/’ye dönmüştür (*hasap / kasap*). Arapçadaki şeddeli kelimelerin ünsüzlerinin, bütün Türk lehçelerinde ikiz ünsüz kuralı bulunmaz mucibince Karay Türkçesinde de tekleşmeye uğradığı bilinmektedir. *Kassab* kelimesindeki /s/ sesi de Karay Türkçesinde tekleşmiştir.

Taranan Karayca kaynaklarda kelimenin hem eksiz [*hasab* (KKAS, s. 34; KKA, s. 106; KK-TS, s. 206); *hasap* (KK-TS, s. 207); *kasap* (KK-TS, s. 234)] hem de ekle genişletilmiş şekilleri yer almaktadır. Her ikisinde de Arapçadaki esas anlamı vardır. Kelimenin ekle genişletilmiş şekliyle ilgili örnek cümleler şu şekildedir:

- ... balıksı, ... arabatsı, **kasaptsı** ... (KA, s. 8/15) “... balıkçı, ..., arabacı, kasap ...”
- **Hasapçıga** yağ kaygısı, ečkige dcan kaygısı (KKAS, s. 44) “Kasaba yağ kaygısı, keçiye can kaygısı².”
- **Hasapçıga** yalvargançak baltırın kesip aşı (KKAS, s. 55) “Kasaba yalvarıncaya kadar baldırını kesip ye.”
- Ol vahtta Daniel berdi keneş da akıl Arioh’ka agaragina **kasapçıların**³ (SKRP, s. 296) “O vakitte Daniel kasapların şefi Arioh’a akıl ve öğüt verdi.”

² Koyun/keçi can derdinde, kasap et/yağ derdinde (URL-1).

³ SKRP’de *hasabçı, hasapçı, kasapçı, kasaptsı* kelimelerine “cellat” anlamı verilmiştir.

saraf + ı (KK-TS, s. 382; KTİ, s. 261; KTAS, s. 44) < **Ar. řarrāf**:

“Kuyumcu” (TS, 2011: 2040) anlamındaki kelime Karay Türkçesinde tekleşme sonucu *saraf* şeklinde yer almıştır. Kelimenin eksiz şekli de [*saraf* (EJKM, s. 198; KKKM, s. 118; KK-TS, s. 382)] şekli de +ı isimden isim yapım ekiyle genişletilmiş şekli de (*sarafı*) aynı anlamdadır. Ek alan kelime asıl anlamından farklı bir anlam kazanmamıştır. Kelimenin ekli şeklinin cümle içinde kullanımı taranan kaynaklarda yer almamaktadır. Ekle genişletilmiş şekli cümle içinde geçmediğı için yalnızca eksiz şekilleri verilmiştir:

- *Memleketlerinin **sarafları** toplandı ...* (KKKM, s. 118)
“Memleketlerinin sarrafları toplandı.”
- *Ben seni üç güne kadar **saraf** başı edeceğim* (EJKM, s. 198) “Ben seni üç güne kadar baş sarraf yapacağım.”

5.1.1.2. Farsça Alıntılar

Farsça alıntılarda, Arapça alıntılarda olduğı gibi, meslek adlarına yine meslek adı yapan +CI / +tsi eki eklenmiş, kelimeler Farsçadaki asıl anlamını korumuştur.

Örnekler:

bezirgen + tsi (SKRP, s. 147), **bezirgen + ci** (KTİ, s. 286), **bezirgen + ı** (KTİ, s. 255) < **Far. bāzergān**:

“Tüccar” (TS, 2011: 326) anlamındaki bu kelimedede Karayca kaynaklarda uzun ünlünün kısalması ve gerileyici ünlü benzeşmesi görölmektedir. Kelime, Karay Türkçesinde hem ekli (*bezirgentsi*, *bezirgenci*, *bezirgenı*) hem de eksiz [*bazıryan* (SKRP, s. 98; KKAS, s. 65; TBOAS, s. 333; KKA, s. 114; KK-TS, s. 86), *bazırgan* (EJKM, s. 123), *bazırğān* (KKKM, s. 95; KKR, s. 27), *bezérgen* (SKRP, s. 111), *bezergen* (SKRP, s. 147; KK-TS, s. 94), *bezirgen* (SKRP, s. 147)] şekilde yer almaktadır.

- ... **bazırğān**ların ve sayır kimselerin ... (KKR, s. 27) “... bezirgānların ve diğer kimselerin ...”
- *Şah Lebent değen bir **bazırğān** ...* (KKKM, s. 95) “Şah Lebent denen bir bezirgān...”
- *Şunda bir **bazırgan** söhbetin kurmuş* (EJKM, s. 123) “Şurada bir bezirgān sohbet açmış.”

ıracak + ı (SKRP, s. 638; KTİ, s. 171, 256; EJKM, s. 280; KK-TS, s. 140) < **Far. řerāğ**:

Türkiye Türkçesine *ıracak* olarak geçen Farsça *řerāğ* kelimesi Karay Türkçesinde de *ıracak* (KKKM, s. 110; EJKM, s. 357; KK-TS, s. 140) örneğinde göröldüğü gibi eksiz ve *ıracakı* gibi yapım ekiyle genişletilmiş şekliyle geçmiştir. Kelimenin iki şekli arasında anlam farkı yoktur.

- *Ustam Garip ben **ıracāğ*** (EJKM, s. 357; KKKM, s. 112)
“Ustam Garip, ben de ıracāğ.”
- **ıracakı** cümlesini akırdı (EJKM, s. 280) “ıracak, hepsini ağdırdı.”

usta + ı (SKRP, s. 584; KTİ, s. 152; KTAS, s. 46; KTD, s. 153)< **Far. ustād:**

Kelime, Karay Türkçesine de Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Farsça *ustād* kelimesinden *usta* olarak geçmiştir. Kelimenin hem eksiz [*usta* (EJKM, s. 281; KK-TS, s. 482; KKKM, s. 152; KKR, s. 34)] hem de +ı ekiyle genişlemiş şekli “ustād, usta, zanaat ğreticisi” (TS, 2011: 2421) anlamındadır.

- **Usta** *asla bunun eline bir yine dutturamayır* (KKKM, s. 152) “Usta asla bunun eline iğne dutturamaz.”
- ... bir **usta** *kamil hekim var emiş* (KKR, s. 34) “... usta bir hekim varmış.”
- ... bir **ustaga** *vereceğim* (EJKM, s. 281) “... bir ustaya vereceğim.”
- **Ustaı** *üvnü kondarmah üçün tahta hadirledi* (KTD, s. 154) “Usta, evi inşa etmek için tahta hazırladı.”

5.1.2. +II, +IU: Karay Türkçesinde sık kullanılan ekler arasında yer alan +II, +IU bir şeye sahip olma anlamı ifade eden sıfatlar yapar. Karay Türkçesinde bu ek kelimenin anlamında bir değişiklik yapmamasına rağmen bazı özel ve cins isimlere eklenmiştir.

5.1.2.1. Arapça Alıntılar

Ek; millet, kavim adları olan *Arap*, *Fars* kelimelerine eklenmiş, anlamlarında ise bir değişiklik olmamıřtır⁴. Ekin sadece millet, kavim adlarında değil başka kelimelerde de anlama etki etmediği görölmektedir.

Örnekler:

Arab + ı (SKRP, s. 73; KTİ, s. 330; KTAS, s. 25)< **Ar. ‘Arab:**

Arabı / *Arabtsı* örneklerinde olduğu gibi bu örnekte de kelimenin eksiz [*Arab* (KTAS, s. 25); *Arap*, *Arav* (KTAS, s. 25; KK-TS, s. 52); *Arap* (EJKM, s. 180); *Arvi* (KK-TS, s. 56)] ve ekle genişletilmiş hâli olan *Arablı* arasında anlam farkı bulunmamaktadır.

- **Arap** *da der ki* (EJKM, s. 281) “Arap da der ki...”

aziz +lı (EJKM, s. 202; KK-TS, s. 74)< **Ar. ‘aziz:**

“Değerli ve mukaddes, muazzez olan” (TS, 2011: 217) anlamındaki kelimenin eksiz [*aziz* (KK-TS, s. 73); *aziz* (KKR, s. 34; EJKM, s. 83; KK-TS, s. 74)] ve +lı isimden isim yapma ekiyle genişletilmiş şekli “kutsal, muazzez” anlamıyla Karay Türkçesinde bulunmaktadır. Kelimenin esas hâlindeki uzun ünlü Karay Türkçesinde kısal mıştır. Bazı örneklerde damak uyumuna uyduğu görölmüştür.

- Vay **azizim** ... (KKR, s. 34) “Vay azizim ...”
- ... **aziz** *efendimiz* (KKKM, s. 166) “... aziz efendimiz...”
- ... **‘aziz** *yaradan* (EJKM, s. 83) “... mukaddes Yaratıcı.”

⁴ Yunancadan geçen Hristiyan kelimesinde de ekin varlığı **Hristiyan + ı** (KTİ, 242) şeklinde görölmektedir.

- *Emiretti korban etmeye ol ‘**azizli**’ balasın* (EJKM, s. 202) “O aziz yavrusunu kurban etmesini emretti.

***dzinnom + lu “cehennem”* (KA, s. 1/15) < *Ar. cehennem*:**

“Tamu” (TS, 2011: 2259) anlamındaki kelimenin Karay Türkçesinde *cahanam* (KKA, s. 118), *dcahanam* (SKRP, s. 172; KKAS, s. 29; KK-TS, s. 118), *cehennem* (KKKM, s. 162; EJKM, s. 109), *cehenem* (EJKM, s. 109; KKR, s. 42; KK-TS, s. 118), *dceginnem*, *dcehinne* (SKRP, s. 175), *dzezinem* (SKRP, s. 177), *geginnom* (SKRP, s. 159) şeklinde hem kalın hem ince ünlülü şekli bulunduğu gibi Karay Türkçesinin ağızlarına göre /c/, /dc/, /dz/, /g/ ünsüzleriyle farklı versiyonları vardır. Kimi örneklerde /n/ ünsüzünde tekleşme olduğu görülürken kimisinde ise /n/ ikiz ünsüzü korunmuştur. +lu isimden isim yapım ekli *gehinnomlu*, *dzinnomlu* (KA, s. 1/15) kelimelerinde de “cehennem” anlamı değişmemiştir. *Karay Awazı* dergisinde kelimenin iki şekli aynı cümle içinde verilmiştir.

- ... ***cehennem***den yürüyemesin (KKKM, s. 162) “... cehennemden çıkamasın.”
- ... kalırsın sen ***cehenem***de (KKR, s. 42) “... cehennemde kalırsın.”
- ***Cehennem*** fenadır isi (EJKM, s. 109) “Cehennem sıcağı fenadır.”
- *Bu erkenbe sanaymen bizin siwer karındaslarımıznı, Kırımlı Karaylarnı, kaysıları ki ***dzinnomlu*** (= ***gehinnomlu***) tolhunlarıba sondrahı bar-uluslu tseriwnin, diwil kitsi sanda, tozlatkan kaldılar Europ-hanlıklarda* (KA, s. 1/15) “Bu ipile kastım, bizim sevgili kardeşlerimizdir. Farklı uluslardan oluşan ordunun (meydana getirdiği) cehennem dalgaları sonucu Avrupa ülkelerinde dağılmış olan çok sayıdaki Kırımlı Karaylardan bahsediyorum.”

***Fars + lı* (KTİ, s. 334) < *Ar. Fârs*:**

Karay Türkçesinde *Pers*, *Paras* (KKAS, s. 27) şeklinde de yer alan kelimenin +lı eki almış şekli de aynı anlamdadır.

***hazret + li* (KTİ, s. 299) < *Ar. ḥazret*:**

“Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen ünvan” (TS, 2011: 1077) anlamındaki kelimenin Karay Türkçesinde *hazret* (EJKM, s. 253; KKKM, s. 67; KK-TS, s. 211) ve *hazrat* (SKRP, s. 597) şeklinde ilerleyici ünlü benzeşmesine uğramış hâli yer almaktadır. Kelimenin ekle genişletilmiş şekli Karay Türkçesinde *hazretli* (KTİ, s. 299)’dir ve anlamın değişmediği görülmektedir.

- ***Hazret*** Hıdır sen bilirsın bizleri ... (KKKM, s. 67) “Hazreti Hızır sen bizleri bilirsın...”
- ***Hazretine*** sadıkane hizmet etdim ... (EJKM, s. 253-254) “Hazretinize sadakatle hizmet ettim.”

- Paşa **Hazretli** sizin ilen görüşmeye isteyir (KKKM, s. 93) “Paşa Hazretleri sizinle görüşmek istiyor.”

kalp + lı (KTAS, s. 184; KTD, s. 212) < **Ar. kalb**:

“Sahte” (TS, 2011: 1285) anlamındaki kelimenin son ünsüzü Karay Türkçesinde sertleşerek /p/’ye dönüşmüştür. Karay Türkçesinde eksiz şekli de bulunan [*kalp* (EJKM, s. 138)] kelimenin +lı eki almış hâlinde de anlam değişmemektedir.

- *Götür sarafa göster **kalp** isem alma beni* (EJKM, s. 138) “Götür sarrafa, sahteysem alma beni.”
- **Kalpli** kümüz kaplanğan çölmek üstüne; erinler yanadoğonlar da yaman ürek (KTD, s. 212) “Yanan dudaklar ve kötü kalp, üstüne sahte gümüş kaplanmış çömlek gibidir.”

mibarek + li (EJKM, s. 272; KK-TS, s. 279) < **Ar. mubârek**:

“Kutsal, uğurlu, bereketli” (TS, 2011: 1719) anlamındaki kelime Karay Türkçesinde bazı örneklerde ses değişikliklerine (/u/> /i/ ünlü benzeşmesi; /b/> /bb/ ünsüz ikizleşmesi) uğramış ve ek almıştır ancak anlamında bir fark olmamıştır. Ekin hem ekli hem de eksiz şekli [*mibarek* (EJKM, s. 201; KKKM, s. 146; KK-TS, s. 279); *mibbarek* (KKKM, s. 146); *mübarek* (KKR, s. 42)] aynı anlama gelmektedir.

- ... **mübarek** olsun ... (KKR, s. 45) “... mübarek olsun ...”
- ... *ol **mibarek** bahçadan* (EJKM, s. 201) “... o mübarek bahçeden ...”
- ... **mibbarek** Cuma gün (KKKM, s. 146) “... mübarek Cuma gün ...”
- **Mibarekli** ola ... (EJKM, s. 272) “Mübarek ola ...”

rahmetsiz + li (KA, s. 1/5) < **Ar. rahmet + siz**:

“Merhamet” (TS, 2011: 1959) anlamındaki kelimenin olumsuzluk anlamı katan +siz ekiyle genişletilmiş hâli olan *rahmetsiz*, Karay Türkçesinde +li ekiyle de kullanılmıştır. Kelimenin hem ekli hem de eksiz kullanımı [*rahmetsiz* (KA, s. 7/14)] “merhametsiz, acımasız” anlamındadır.

- ... *wattılar meni **rahmetsiz** ...* (KA, s. 7/14) “Bana merhametsiz (bir şekilde) vurdular.”
- *Biyimiz, aytltlar alar, bilesenmo, kim ol andiy, ol **rahmetsizli** Han-Arab? Dzanında anın yoht korkuw Allah’tan!* (KA, s. 1/5) “Onlar dediler ki: “Beyimiz, Arap Han’ının ne kadar merhametsiz olduğunu biliyor musun? Onun içinde Allah korkusu yok!”

sekil + li (KA, s. 4/21) < **Ar. şekil**:

“Biçim” (TS, 2011: 2214) anlamındaki kelime Karay Türkçesinin Haliç ağzında /ş/> /s/ ses değişimine uğramış, /i/ ünlü türemesi olmuş, ayrıca +li ekiyle genişletilmiş ancak kelimenin anlamı aynı kalmıştır. Kelimenin eksiz

şekilleri [şekil (KKKM, s. 154; KKR, s. 39; KK-TS, s. 42)] de metinlerde geçmektedir.

- ... askerlerine de o **şekil** ikram ederler (KKKM, s. 154) “Askerlerine aynı şekil ikram ederler.”
- ... insan **şekilinde** bir koca adam oturur (KKR, s. 39) “... insan görünüşünde bir adam oturur.”
- Anın itsin kerekt – da faydası dinnin bittired bunu – ki tıskartınlı **şekilli** (forması) dinliknin, aytkıydım: isttehi katı anın, har zamanda yarashlı bolhay kemine anlamahının ulusnun (KA, s. 4/21) “Dinin faydası bunu hazırladığı için dinî meselelerin dış görünüşü gereklidir. Demek istediğim şey onun üst katmanının her zaman ulusun anlayışına uygun olması gerektiğidir.”

şafaf + lı (EJKM, s. 202) < **Ar. şeffâf**:

“Saydam” (TS, 2011: 2210) anlamındaki kelime Karay Türkçesinde /e/> /a/ gerileyici ünlü benzeşmesiyle büyük ünlü uyumuna uygun hâle getirilmiş ve ünsüz tekleşmesi sonucu **şafaf** (KK-TS, s. 417) şekline dönüşmüştür. Ayrıca anlamda değişiklik yapmamasına rağmen +lı yapım ekli olarak metinlerde yer almıştır.

- ... balkıdı ol güneş ol **şafaflı** nur doğdı (EJKM, s. 202) “... güneş parıldadı, o şeffaf nur doğdu.”

5.1.2.2. Farsça Alıntılar

Örnekler:

Aram + lı (AT, s. 16; KTİ, s. 331) < **Far. Ārāmī**:

“Milattan önce Mezopotomya’da yaşayan halk ve bu halkın soyundan kişi.” (Parlatır, 2014: 94) anlamındaki kelime; Arapça **Araplı**, **Farşlı** örneklerinde olduğu gibi (bk. 5.1.2.1. **Arapça Alıntılar**) kavim, ulus adı olan sözcüğe eklenmiş, anlam ise bire bir aynı kalmıştır.

- **Aramlı** ayttı ... (AT, s. 16) “Aramlı ... söyledi.”

bahatır + lı (KA, s. 2/5) < **Far. bahādur**:

“Savaşlarda gücü ve yılmazlığıyla üstünlük kazanan veya yiğitlik kazanan kimse; batur.” (TS, 2011: 233) anlamındaki kelime Karay Türkçesinde **bagatır** (SKRP, s. 95; KK-TS, s. 75), **batır** (KKAS, s. 44; KKA, s. 99; KK-TS, s. 84) şekilleriyle eksiz ve farklı seslerle (/d/> /t/) yer aldığı gibi +lı ekiyle **bahatırlı** “bahadır, cesur” olarak da geçmiştir. Ek, anlamda değişiklik yapmamıştır.

- ...esikleri serayının bu ... **bahatırlı** hanının ... (KA, s. 2/5) “... bu ... cesur hanın sarayının kapıları ...”

bazar + lı (KA, s. 6/21) < **Far. bāzār**:

Kelime “çarşı, pazar, piyasa” (TS, 2011: 1904) anlamındadır. **Karay Türkçesinde** **bazar** (KKR, s. 20; EJKM, s. 288; KKKM, s. 91; KK-TS, s. 85)

şeklinde kullanılan kelimenin +lı eki almış *bazarlı* örneğinde de anlam değişmemiştir.

- *Bir gün ... **bazara** çıkıp ...* (KKR, s. 20) “Bir gün ... bazara çıktığında ...”
- *Sabahlayın kalktım gittim **bazara** ...* (EJKM, s. 288) “Sabahleyin kalkıp gittim pazara ...”
- *... **bazara** varanlar, camiye gidenler ...* (KKKM, s. 91) “... pazara, camiye gidenler”
- *... har bu nersede bard ez **bazarlı** bahası* (KA, s. 6/21) “... bu nesnelerin hepsinin kendi pazar değeri vardır.”

***bazızgan + lı* (KTİ, s. 286) < *Far. bâzergân*:**

“Tüccar” (TS, 2011: 326) anlamındaki kelime kaynaklarda hem ekli hem de eksiz [*bazırzan* (EJKM, s. 187); *bazıryan* (KKAS, s. 65; TBOAS, s. 333; KKA, s. 114)] şekilde yer almaktadır. Taranan sözlüklerde kelimenin hem +CX hem de +IX isimden isim yapım ekiyle türetilmiş kullanımı vardır (bk. 5.1.1.2. *bezirgen+ tsi, bezirgen+ ci, bezirgen+ çi*). Hepsinin anlamı “tüccar”dır.

- *... **bazırzan**ların ve sayır kimselerin* (KKR, s. 27) “... bezirgânların ve diğer kimselerin ...”
- *... senin gibi ulı **bazırzan** olmaz* (EJKM, s. 187) “... senin gibi ulu bezirgân yok.”
- *Sana derim sana **bazırzan** hoca* (KKKM, s. 97) “Sana derim sana, bezirgân hoca.”

***comart + lı* (KTİ, s. 136; KTAS, s. 169), *dzomart + lı* (SKRP, s. 176; KA, s. 10/2) < *Far. cevân + merd*:**

Kelime; hece büzülmesi, /v/’nin dudak uyumu sonucu ünlüleri yuvarlaklaştırması, /n-m/> /m-m/ ünsüz değişmesi ve /-mm-/> /-m-/ ünsüz tekleşmesi sonucu (*cevân-merd* > *covân-mard* > *covan-mart* > *coon-mart* > *con-mart* > *coma’rt*) *comart* şekline dönüşmüştür.

Türkiye Türkçesine *cömert* şeklinde geçen “Açık elli, eli açık, bonkör” (TS, 2011: 471) anlamındaki *cevân + merd* kelimesi Karay Türkçesinde hem /c/ hem de /dz/ ünsüzüyle [*comart* (EJKM, s. 157; KTAS, s. 169), *cömert* (KKR, s. 22), *dzomart* (KA, s. 5/2)] kullanılmıştır. Benzeşme sonucu kelimelerin bütün ünsüzleri kalınlaşarak (veya inceleşerek) damak uyumuna uymuştur. Kelime sonundaki /d/ sesi tonsuzlaşarak /t/’ye dönüşmüştür. +lı eki almasına rağmen kelime yine “cömert” anlamıyla kullanılmaya devam etmiştir.

- *... **comart** gerek* (EJKM, s. 157) “... cömert (biri) gerek.”
- *... **cömert** bir padişah* (KKR, s. 22) “... cömert bir padişah.”
- *... kaysı **dzomarlı** kolba bolusuredi ...* (KA, s. 10/2) “... cömert elle yardım ederdi.”

dusman + lı (KA, s. 2/30; AT, s. 3) < **Far. duşmān**:

“Düşman, hasım” (TS, 2011: 740) anlamındaki kelimenin Karay Türkçesinde *duşman* (KKAS, s. 40; KKA, s. 103; TBOAS, s. 183; EJKM, s. 143; KKKM, s. 112), *dusman* (KA, s. 8/5), *düşman* (KKAS, s. 26; KKR, s. 23) şeklinde /ş/ ve /s/ ünsüzlü versiyonları vardır. Bazı örneklerde benzeşme sonucu büyük ünlü uyumuna uygun hâle gelmiş, bazılarında ise uyuma aykırı olarak kullanılmaya devam etmiştir. *dusmanlı*, *düşmanlı* kelimelerinde +lı eki kelimenin anlamına etki etmemiştir.

- ***Duşman*** gelmiş ... (EJKM, s. 143) “Düşman gelmiş ...”
- ... *ağladığım **düşmandan** korkma değil* ... (KKR, s. 23) “... düşmandan korktuğum için ağlamıyorum.”
- *İnanma **düşman** sözüne* (KKKM, s. 112) “İnanma düşman sözüne.”
- ... ***dusmanlı*** awuldan ... *kelired ... sezi dostluknun* (KA, s. 2/30) “... düşman muhitinden ... dostluk sözü gelirdi.”
- ... ***düşmanlı*** kezbe bahınredler zahmeti isne adamnın (AT, s. 3) “... onun işine düşman gözüyle bakarlardı.”

fasman + lı (SKRP, s. 593; KTİ, s. 241), ***faşman + lı*** (SKRP, s. 593; KTİ, s. 241; LKY, s. 94) < **Far. peşimān**:

“Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen; nadim” (TS, 2011: 1929) anlamındaki *pişman* kelimesindeki /p/ sesi *peşman* (KKKM, s. 125; KKR, s. 30; EJKM, s. 155); *pişman* (KK-TS, s. 317) örneklerinde korunmuştur. Karay Türkçesinin diğer ağızlarında ise uzun ünlülerin kısılması, gerileyici benzeşme sonucu ünlü kalınlaşması, vurgusuz orta hecesinin düşmesi ve sızıcılışma (/p/> /f/) sonucu (*peşimān* > *peşiman* > *paşiman* > *paşman* > *faşman* ~ *fasman* ~ *feşman*) Karay Türkçesinde *fasman* (KA, s. 9/7) ve *faşman*’a dönmüştür. *Feşman* (KK-TS, s. 188) örneğinde hâlen büyük ünlü uyumuna aykırı olduğu görülür. Kelime +lı ekiyle genişletilmiş, “pişman, suçluluk duyan, suçlu” anlamıyla kullanılmış, anlamda değişme olmamıştır.

- *Aman aman şişmanım, sevdiğime **peşmanım*** (KKKM, s. 125) “Aman aman şişmanım, sevdiğime pişmanım.”
- *Ol işlediğim işlere **peşman*** ... (KKR, s. 30) “O yaptığım işlere pişman(ım) ...”
- *Sonra **peşmana** gelir* (EJKM, s. 155) “Sonra pişman olur.”
- ***Faşmanlı***, *sagışlı / Abrangın ekiden* (LKY, s. 94) “Suçlu ve akıllı / İkisinden de kaç.”

harif + li (O., s. 12; SKRP, s. 601; KTAS, s. 178) < **Ar. ħarīf**:

Türkiye Türkçesine *herif* şeklinde gerileyici ünlü benzeşmesiyle giren *ħarīf* kelimesi Karay Türkçesine *harif* (KA, s. 9/9) şeklinde geçmiş ancak ekle genişletilmiş şekli de yer almıştır. Kelime “güven vermeyen, bayağı kimse, kurnaz, sinsî” (TS, 2011: 1085; SKRP, s. 601) anlamlarındadır.

- ***Harif*** edi uruwu ... (KA, s. 9/9) “Kurnaz idi soyu ...”

- ***Hariflilar*** ilanlar kibik (SKRP, s. 601) “Yılan gibi sinsi.”
- *Köründü dünya ... mōro ... **harifliler**, ilanlar kibik* (O., s. 12) “Göründü dünya ... sanki yılan gibi kurnaz.”

kam + lı (KTİ, s. 243) < **Far. kām:**

Farsça *kām* “Arzu, emel, istek” sözcüğü Karay Türkçesinde +lı ekiyle kullanılmıştır. Kelimenin anlamı bire bir aynı kalmıştır. Kelime sözlüklerde yer aldığı için cümle içinde geçen şekli burada verilememiştir.

pir + li (KA, s. 9/15; KTİ, s. 245, 339) < **Far. pīr:**

“Yaşlı, koca, ihtiyar; bir tarikat veya sanatın kurucusu” (TS, 2011: 1925) anlamındaki *pīr* kelimesi Karay Türkçesinde *pirli* olarak geçmektedir. Kelimenin anlamı yine “yaşı geçmiş, yaşlı”dır.

- *İçmişsin **pir**ler tasından* (EJKM, s. 327) “Pirlerin tasından içmişsin.”
- *Ermez **pir**ler sırina hey...* (KKKM, s. 65) “Pirlerin sırrına eremez hey...”
- *...kart, **pirli** bahurlardan da tsubrayhan kızlardan* (KA, s. 9/15) “Yaşlı, yaşı geçmiş delikanlılardan ve solmuş kızlardan ...”

rast + lı (KA, s. 5/22) < **Far. rāst:**

“Doğru, düzgün” (TS, 2011: 1965) anlamındaki *rast* (KKR, s. 25; KK-TS, s. 370) kelimesi de Karay Türkçesinde +lı eki alıp anlamı farklılaşmayan kelimelerdendir.

- *Gözünüz ilen görmüş kibi **rast** söyleyirsiniz ...* (KKR, s. 25) “Gözünüzle görmüşsünüz gibi doğruyu söylüyorsunuz ...”
- *Bolus **rastlı**, bolus emin* (KA, s. 5/22) “Doğru varlık, sadık varlık.”

rusway + lı (AT, s. 15; SKRP, s. 453; KA, s. 10/6; KTAS, s. 205) < **Far. rusvā:**

“Ayıplanılacak durum, rezil” (TS, 2011: 1990) anlamındaki *rūsva* (KKKM, s. 143), *rusway* kelimesinin Karay Türkçesinde *ruswaylı* şeklinde kullanımı vardır. +lı eki alan kelimenin anlamında değişiklik yoktur.

- *... bir **rūsvan** görse ...* (KKKM, s. 143) “... bir rūsvanı görse...”
- *... kaldırdım ol **ruswaylı** kunusmaknı ...* (AT, s. 15) “... o rezil toplantıyı terk ettim ...”
- *... boldum **ruswaylı** ...* (KA, s. 10/6) “... (rezil) rūsva oldum.”

tamasa + lı (LKY, s. 202; KTTD, s. 105; KA, s. 2/37; SKRP, s. 509), **tamaşa + lı** (SKRP, s. 509) < **Far. temāšā:**

“Seyredilecek görüntü, görülmeye değer şey” (TS, 2011: 2315) anlamındaki *tamaşa* (KK-TS, s. 429; EJKM, s. 265; KKKM, s. 122) kelimesi Karay Türkçesinde büyük ünlü uyumuna tabi olmuş, kelimenin ünsüzü Haliç ağzında /ş/> /s/ değişimine (*tamasa*) uğramıştır. Karay Türkçesinde kelime yapım eki almış olsa da anlamda değişme olmamış, “Görülmeye değer

kadar güzel veya şaşırtıcı, çok güzel, muhteşem, mucizevi, mucize güzellik” anlamlarında kullanılmıştır.

- ... **tamaşa** ettiler bu kıybalı yigitnin kızı aldığına (EJKM, s. 265) “... o gencin kızı almasına şaşırarak baktılar.”
- Bard mende andiy **tamasalı** sawut, andiy telegraf yiplersiz, kaysı kergized mana barın haz kızgide. Ol **tamasalı** sawut – benim dzanım, kaysı siwed sizni barlarınızı kerti siwerlikbe da kaysınar atsıktlar siznin sahislarınız (KA, s. 2/37) “Bende, telgraf teli olmadan bana her şeyi aynada gibi gösteren, muhteşem kap (yani) benim kalbim var ve o hepinizi gerçek sevgiyle seviyor ve sizin düşüncelerinize açık.”
- **Tamasalı** yalbarmahka (SKRP, s. 509) “Güzel bir duayla...”
- Dekoratsiyası acayip (**tamasalı**) kılğan (KTTD, s. 105) “Sahne dekorları çok güzel yapılmış.”
- Sarnadı üregim yır **tamasalı** ... (LKY, s. 202) “Söyledi yüreğim mucize şarkıyı.”

usta + lı (KA, s. 2/19) < **Far. ustâd**:

Karay Türkçesine de Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Farsça *ustâd* kelimesinden geçen kelimenin *usta* (KK-TS, s. 482; EJKM, s. 125; KKR, s. 34; KKKM, s. 110) şeklinde yalın ve *ustalı* şeklinde türemiş şekli bulunmaktadır. Kelime *ustâd*, *usta* “Zanaat öğreticisi” (TS, 2011: 2421) anlamıyla kullanılmıştır.

- ... **ustama** hayır etmedim (EJKM, s. 125) “(Terzi olup) ustama hayırlı olmadım.”
- ... **usta** kamil hekim var emiş (KKR, s. 34) “... usta bir hekim varmış.”
- **Ustam** Ğarip ben çırağı (KKKM, s. 110) “Ustam Ğarip, ben çırağı.”
- Yergesinde burunhu tuwuslu yir-yirlawtsuların bizim wahtlarımızda ulhayadı tirsini hermetli Zecharjanın Abrahamowicz’nin Halitslinin, kaysınar ki, bir kopsalmaksız aytma yaraydı, ezi biyik keklerbe bernelenedi alhemli altın yun **ustalı** koluna, da yazadı ol anınba diwil az, uturu ez kısa yasına, suklantslı yirlar (KA, s. 2/19) “Bizim zamanımızda doğuştan şarkı söyleme yeteneğine sahip olan kişiler arasında ilk olarak - kısa ömrüne rağmen - gökler tarafından bağışlanmış altın tüylü usta eliyle bazıları bir çırpıda söylemeye uygun çok sayıda güzel şarkı yazmış olan hürmetli Haliçli Zecharja Abrahamowicz’in resmi büyüyor.”

ustat + lı (KA, s. 1/14; SKRP, s. 583) < **Far. ustâd**:

Farsça *ustâd* kelimesi Karay Türkçesinde *ustad* (KKR, s. 34), *ustaz* (KKR, s. 37) ve ilerleyici ünsüz benzeşmesi sonucu *ustat* şekliyle yer almıştır. Kelime ekle türetilse de Farsçadaki “zanaat öğreticisi” (TS, 2011: 2453) anlamını korumuştur.

- *Ben ustad ... olup ...* (KKR, s. 34) “Ben üstat ... olup ...”
- *... ellerinde nakadar tücar ve ... ustaz var ise ...* (KKR, s. 37) “... ellerinde ne kadar tüccar ve usta var ise ...”
- *... tiri tenler, eksilgen ustatlı akıldan, bolalmaydılar yizip-alınma tuzaktan ...* (KA, s. 1/14) “... akıl ustası olmayan canlılar ... tuzaktan kurtulamıyorlar ...”

5.1.3. +Iİh, +IUh, +Iİk, +IUK: İsimlere gelerek ondan yeni isimler türeten eklerden birisi de *+Iİh, +IUh, +Iİk, +IUK*'tur. Ek, Kırım ve Troki ağzında /k/ ünsüzü ile Haliç ağzında ise /h/ ünsüzüyle geçmektedir. Bu ekin de eklendiği kelimelerin bazılarında değişiklik yapmadığı görülmektedir. Aynı anlamın kelimenin hem ekli hem de eksiz şekliyle geçtiği örneklerin varlığı bu savı destekler niteliktedir.

Çağatay Türkçesindeki bulunma, aitlik ve münasebet ifade eden *+lığ, +lig, +luğ, +lüg* eki ile *+lık, lik, +luğ, +lük* eklerinin karışma durumu (Eckmann'dan aktaran Karaağaç, 2009: 48-49 ve Aşçı, 2012: 53) Karay Türkçesinde de görülmektedir.

5.1.3.1. Arapça Alıntılar

Örnekler:

awal + lık (SKRP, s. 39; KA, s. 12/6) < **Ar. evvel:**

“Önce; ilk gelen, ilk olan; önceki, geçmiş” (TS, 2011: 839) gibi anlamları olan *evvel* kelimesi Karay Türkçesinde hem ince hem de kalın ünlüdür: *evvel* (KKAS, s. 42; KKA, s. 106; TBOAS, s. 327), *evel* (KKAS, s. 45; KKA, s. 107; EJKM, s. 117; KKKM, s. 74; KK-TS, s. 183). *evel* ve *awal* örneklerinde ünsüz tekleşmesi de görülmektedir.

Evvel kelimesi, awallık (KA, s. 12/6) örneğinde tekleşme ve ince sıradan ünlülerin kalın sıraya geçmesi sonucu *awa*'a dönüşmüş ve *+lık* isimden isim yapım ekiyle genişlemiştir. Anlamda herhangi bir değişiklik yoktur.

- ***Evel*** *selam verişinden tanıdım ...* (KKKM, s. 74) “Evvel selam verişinden tanıdım.”
- ***Evel*** *benim nazlı yarım* (EJKM, s. 117) “Evvel benim nazlı yârim”
- *... ulla tergewtsi awallıklarını ...* (KA, s. 12/6) “... eskileri araştıran yüce (kimse) ...”

aziz +lık (EJKM, s. 202) < **Ar. ‘azîz:**

“Sevgide üstün tutulan, değerli ve mukaddes, muazzez olan” (TS, 2011: 217) anlamındaki kelimenin Karay Türkçesinde eksiz [*aziz* (KK-TS, s. 73); *aziz* (KK-TS, s. 74; EJKM, s. 86; KKR, s. 34; KKKM, s. 166)] ve *+li* isimden isim yapım ekiyle genişletilmiş şekli “kutsal” anlamıyla Karay Türkçesinde bulunmaktadır. Kelimenin esas hâlindeki uzun ünlü Karay Türkçesinde kısaltmıştır (bk. 5.1.2.1. *aziz + li*).

- **Aziz** evladlarım kaldı yatlara (EJKM, s. 86) “Aziz evlatlarım yad ellerde kaldı.”
- Vay **azizim** gözümün nuru ... (KKR, s. 34) “Vay azizim, gözümün nuru ...”
- Başımın tacı **aziz** efendimiz ... (KKKM, s. 166) “Başımın tacı aziz efendimiz ...”
- ... saklaydohats bahalı dzewgerni – kaldıhın **azizlik**nin (AT, s. 6) “...değerli cevheri – kutsal kalıntıyı – koruyarak ...”

dunya + lih (KMK, s. 32) < **Ar. dunyā:**

“İnsanoğlunun üzerinde yaşadığı toprak ve denizlerin tümü; acun, yeryüzü; âlem; cihan, darıdünya, devran.” (TS, 2011: 736) anlamlarındaki kelime Karay Türkçesinde *dunya* örneğinde damak uyumuna uyuştur. *Dünya* (KKKM, s. 59; KKR, s. 22; EJKM, s. 103); *dune, dunye* (KK-TS, s. 164); *dünye* (KK-TS, s. 166) örneklerinde yalın olarak kullanılan kelimenin +lih isimden isim yapım eki almış şekli “darıdünya” anlamını korumuştur, yapım ekinin anlama etkisi olmamıştır.

- **Dünya** yiyebilene sarı yağdır (KKKM, s. 59) “Dünya, yiyebilene sarı yağdır.”
- **Dünyaya** evlad oğul kız gelmemiş idi (KKR, s. 22) “Dünyaya kız erkek evlat gelmemiştir.”
- Acayıp **dünya** emiş bu dünya (EJKM, s. 103) “Bu dünya acayip bir dünyaymış.”
- Bu **dunyalıhta** uzartır künları (KMK, s. 32) “Bu dünyadaki günlerini uzatır.”

hayır +lık (KKR, s. 70) < **Ar. hayr:**

“İyilik, karşılık beklemeden yapılan yardım; iyi, hayırlı, yararlı olan” (TS, 2011: 1071) anlamlarındaki kelime Karay Türkçesinde ünlü türemesi sonucu *hayır* (EJKM, s. 85; KK-TS, s. 210) şekline dönüşmüştür; +lık eki kelimenin anlamında değişiklik yapmamıştır.

- ... olsun ahiretin **hayır** (EJKM, s. 85) “... ahiretin hayırolsun.”
- Allah herkeze de son **hayırlığı** verip ... (KKR, s. 70) “Allah herkese hayırlı son verip ...”

haves + lik (EJKM, s. 271; SKRP, s. 596) < **Ar. heves:**

“İstek, eğilim, arzu” (TS, 2011: 1089) anlamındaki kelime Karay Türkçesinde ya *heves* (KKR, s. 19) şeklinde aynen kullanılmış ya da aykırılışma sonucu *haves* (EJKM, s. 156; KK-TS, s. 208) şeklinde kullanılmıştır. *aves* (KK-TS, s. 208) örneğinde /h/ sesi düşmüştür. Kelime +lik ekiyle genişletilmiş şeklinde anlamda farklılık oluşmamıştır.

- ... **haves** olmuş kız ... (EJKM, s. 156) “... heves etmiş kız...”
- ... benim de **havesligim** var sizin taraflara gitmeye (EJKM, s. 271) “Benim sizin taraflara gitmeye hevesim var.”

hermet + lih (KA, s. 3/17), **hermet + lik** (KA, s. 5/1) < **Ar. hürmet:**

“Saygı” (TS, 2011: 1121) anlamındaki kelime Karay Türkçesinde /u/> /e/ gerileyici, uzak ünlü benzeşmesi sonucu *hürmet* (KK-TS, s. 219; EJKM, s. 370); *hörmet* (KKR, s. 52) ve *hermet*’e dönüşmüştür. Troki ve Kırım ağzında +lık, Haliç ağzında +lih eki alsa da kelimenin anlamı aynı kalmıştır.

- ... *ta’zim ve hürmet üzüre oldular* (KKR, s. 52) “... saygı ve hürmet duyular ...”
- *Yarlığın hürmeti var bay katında* (EJKM, s. 370) “Fakirin hürmeti var zengin katında.”
- ... *astrı hermetlihi bıla* ... (KA, s. 3/17) “... büyük hürmeti ile ...”
- *Kep kerk da hermetlik tekkend* (KA, s. 5/1) “... çok güzellik ve hürmet dökülmüş!”

kelal + lık (KA, s. 11/23) < **Ar. ħalāl:**

Türkiye Türkçesine *helal* şeklinde geçen ve “Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı; kurallara, geleneklere uygun” (TS, 2011, 1080) anlamına gelen kelime Karay Türkçesinde *elal* (KKKM, s. 106), *helal* (KK-TS, s. 212; KKKM, s. 106), *kelal* şeklinde kullanılmıştır. *Kelal* kelimesinin +lık ekiyle türemiş şeklinde de anlam muhafaza edilmiş, değişiklik olmamıştır.

- ... *helal eyle* ... (KKKM, s. 106) “... helal et ...”
- *Haram helal ayırın* (EJKM, s. 222) “Haram(la) helali ayırın.”
- ... *biznin kelallık tirlihimiznin* ... (KA, s. 11/23) “... bizim helal hayatımızdaki ...”

mahabbet + lık (KKKM, s. 57); **megebbet + lık** (SKRP, s. 414); **mehebbet + lık** (SKRP, s. 416; KK-TS, s. 272) < **Ar. maḥabbet:**

“Sevgi” (TS, 2011: 1702) anlamındaki kelime Türkiye Türkçesine *muhabbet* şeklinde geçmiş, Karay Türkçesinde ise ekin üçüncü ünlüsünde aykırılaştırma sonucu *mahabbet*, *mahabet* şeklinde yer almıştır. *Megebbet* ve *mehebbet* şeklinde kalın ünlülerin incelendiği ve /h/> /g/ ünsüz değişmesinin olduğu örnekler de görülmektedir. +lık ekiyle genişletilmesi kelimenin anlamının değişmesine neden olmamıştır.

- ... *mahabet ilen cevap etmeye başladılar* (KKR, s. 37) “... muhabbetler cevap vermeye başladılar.”
- *Evlerinin önü daştır, mahab(b)etlik boydan aştır* (KKKM, s. 57) “Evlerinin önü taşır, sevgisi boyunu aşmıştır.”
- *Ne fayda zenginlikten, megebbetlik olmasa* (SKRP, s. 414) “Ne fayda zenginlikten, sevgi olmasa...”

meres + lık (AT, s. 3; KA, s. 8/3; O., s. 2) < **Ar. mīrās:**

“Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet; kalıt, bırakıt, tereke; (*mec.*) Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey.” (TS, 2011: 1688) anlamlarındaki kelime Karay Türkçesinde *meres* (KK-TS, s. 275) şeklindedir. *mereslik* kelimesinin aldığı ek anlamda değişiklik yapmamıştır.

- ... *izip aliredi ... **meresliğin*** (AT, s. 3) “... mirasını ... çekip alırdı.”
- ... *tekti kanın **meresliği** itsin ...* (KA, s. 8/3) “... miras için kan döktü ...”
- *Atalarımızdan kaldırhan **mereslik**nin enk ullahu tilimizdir* (O., s. 2) “Atalarımızdan kalan en büyük miras dilimizdir.”

rahmet + lik (KA, s. 4/21; KTİ, s. 174) < **Ar. rahmet**:

“Birinin suçunu bağışlama, merhamet etme” (TS, 2011: 1961) anlamındaki kelime eksiz [*rahmet* (KK-TS, s. 370; EJKM, s. 343)] ve *rahmetlik* olarak, +lik ekiyle genişletilerek kullanılmıştır. Ek olsa da kelime “merhamet, merhamet etme” anlamını korumuştur.

- *Allah **rahmet** eyleye* (EJKM, s. 343) “Allah rahmet eylesin.”
- *Kep ez kulların **rahmetlik** etti* (KA, s. 4/21) “Çok kuluna merhamet etti.”
- *Atskay ... barımızha esigin **rahmetlik**nin* (KA, s. 4/21) “... hepimize merhamet kapısını açacak!”

tahsır + lık (KTİ, s. 151); **taksir + lik** (SKRP, s. 506) < **Ar. takşir**:

“Kusurlu olma, kusurda bulunma” (TS, 2011: 2252) anlamındaki kelime Karay Türkçesinde /k/ > /h/ ses değişmesi olmuştur. Kelimenin +lik yapım eki alması anlamına etki etmemiştir.

zulum+ lık (KK-TS, s. 544), **zulum-luh** (SKRP, s. 190; KTD, s. 214), **zulum + luk** (SKRP, s. 190; KA, s. 2/22; OSTN, s. IV/920), **zülüm + lik** (EJKM, s. 311) < **Ar. zulm**:

“Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkalarına yaptığı her türlü kötülük, haksızlık; kıyğı, kıyın.” (TS, 2011: 2665) anlamlarındaki *zulm* kelimesinde Karay Türkçesinde ünlü türemesi olmuş; ünlü türemesi sonucu *zulum*, *zülüm* (KK-TS, s. 544; KKKM, s. 165), *zülüm* (KK-TS, s. 544) şekline dönüşen bu kelimelere +lık, +luh, +luk, +lik ekleri eklense de hepsinde “baskı, zulüm, eziyet” anlamları korumuştur.

- ... *zalim oğlu **zülüm**üm ...* (KKKM, s. 165) “... zalimin oğlu zulümüm ...”
- *Ağalıh eksik akıllı da köp **zulumluh**lar yesisi* (KTD, s. 214) “Çok zulmeden önder eksik akıllıdır.”
- ... ***zulumluk** kıla anın dzanına ...* (KA, s. 2/22) “... baskı yaparak onu ...”
- *Ele aleme **zülümlig**in bildirdi* (EJKM, s. 311) “El âleme zulmünü anlattı.”

5.1.3.2. Farsça Alıntılar

Örnekler:

asayıs + lık (SKRP, s. 79), **asayış + lik** (SKRP, s. 79; KTİ, s. 267), **asayış + lık** (KK-TS, s. 57) < **Far. âsâyiş**:

“Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik” (TS, 2011: 162- 163) anlamında kelime Karay Türkçesinde *asayış*

şeklinde veya /ş/> /s/ ses değişimi ve ilerleyici ünlü benzeşmesi sonucu *asayıs* şeklinde kullanılmıştır. Kelimenin +lık ekleriyle genişletilmiş şeklinin anlamı eksiz hâlinin anlamından farklı değildir.

- *Allah kayıttı açuvundan ve hem asayıs oldu* (EJKM, s. 219) “Allah öfkesinden döndü ve huzur oldu.”

bahalılıh (KTD, s. 239) < **Far. bahā**:

“Fiyat, değer” (TS, 2011: 1874) anlamlarındaki kelime Karay Türkçesinde. *paha* (EJKM, s. 352; KKKM, s. 105) ve *baha* şeklinde yer almaktadır. /â/ ünlüsünün kısaltıldığı görülmektedir. Kelimenin +lıh ekiyle genişletilmiş hâli de “fiyat, değer” anlamını korumaktadır...

- ... *pahada ağır çekide yenil matahlardan aldı* (EJKM, s. 352) “Pahada ağır, yükte hafif malları (yanına) aldı.”
- *Altın bahalılıhta, adam dostluhta* (KTD, s. 239) “Altın ayarda, insan dostlukta belli olur.”

hamese + lik (KA, s. 6/9) < **Far. hemîşe** :

“Sürekli, daima, her zaman” (Parlatır, 2014: 616) anlamlarındaki kelime Karay Türkçesinde *hamese* şeklinde kullanılmıştır. Kelimede /e/> /a/ ünlü kalınlaşması, gerileyici ünlü benzeşmesiyle /i/> /e/ ünlü genişlemesi ve /ş/> /s/ ünsüz değişmesi olmuştur. Kelimenin +lik ekiyle genişletilmiş şeklinin anlamı eksiz şeklinin anlamından farklı değildir.

- *Da yazılhaysiz tirlik bitiklerinde zohe bolma yahsı sawlukta da tirlikte buyruhu bıla Tenri'nin eltinme Aziz Yerimizge tigel barmakba ilis alma anı awalhılay hameselik wahtlarha kere, netsik yazılhan da bardır umsunts sonhuna* (KA, s. 6/9) “Tanrı’nın buyruğuyla hayatta ve sağlıklıyken Aziz Yer’imize gitmeye layık olacağınız, oraya önceden olduğu gibi her zaman eksiksiz gitmekle onur duyacağınız, sonrakilere umut olacağınız hayat kitaplarında yazılacak.”

tamasa + lık (KA, s. 10/3, 11/25), **tamaşa + lıh** (SKRP, s. 509; KA, s. 2/14; OSTN, s. III/997); **tamaşa + lık** (SKRP, s. 509; OSTN, s. III/997) < **Far. temâşā**:

“Seyredilecek görüntü, görülmeye değer şey” (TS, 2011: 2315) anlamındaki kelime Karay Türkçesinde ünlü uyumuna tabi olmuş, kelimenin ünsüzü Haliç ağzında /ş/> /s/ değişimine uğramıştır. Kelimenin Karay Türkçesinde hem +lX hem de +lXk ekleriyle genişletilmiş (bk. 5.1.2.2. *tamasa + lı*, *tamaşa + lı*) şekilleri olsa da anlam “Görülmeye değecek kadar güzel veya şaşırtıcı, çok güzel, muhteşem, mucizevi, mucize güzellik” şeklindedir.

- ... “Anav tümbelge” deyi tamaşa eder (KKKM, s. 152) “‘Abov tembele (bak!)’ diye şaşıracak bakar.”
- ... tamaşa edüp durayırlar (EJKM, s. 275) “...bakıp duruyorlar.”
- *Kop tamaşalıhlar kıldıy* (İ., s. 1) “Çok güzellikler yarattın.”
- *Kim bilis, hanuz biz, haligi dor, yetismemiz-mo kerme netsik kolu tamasalılıknın sekirtir ol yenmegen kalanı, ne yaptı bizge*

tirlikni, da atsılır anda awlak kabaklar, kaysılar asıra ulusumuz sıyba da biyentsbe tsıhar yoluna yarlıhasnın (KA, s. 10/3) “Biz, şimdiki nesil, alamadığı kaleyi görmek için zıplayan mucizenin eline ulaşamaz mıyız? Kim bilir... Geniş kapıların açıldığı, ulusumuzun saygınlık ve sevinçle merhamet yoluna çıktığı hayatı bize ne kapadı?”

- **Tamaşalılı** aldı meni (SKRP, s. 509) “Hayrete düştüm.”

weren + lik (AT, s. 14) < **Far. vîrân**:

“Yıkık, harap” (TS, 2011: 2486) anlamındaki kelimedeki uzunluklar Karay Türkçesinde kısalmış, /i/ > /e/, /a/ > /e/ ses değişimleri sonucu büyük ünlü uyumu sağlanmıştır. *viran* (EJKM, s. 114; KK-TS, s. 493); *veran* (KK-TS, s. 492; KKKM, s. 128) örnekleri uyuma aykırıdır. Kelimeye eklenen +lik eki anlamı değiştirmemiştir.

- Evleri **viran** kalacak (EJKM, s. 114) “Evleri harap olacak.”
- Kaldım gurbet elde, **veran** çöllerde ... (KKKM, s. 128) “Kaldım gurbet elde, viran çöllerde ...”
- Da muna utsunda netse kinnin kılını **werenlik** (AT, s. 14) “Nice günün sonunda harap olduk, yıkıldık.”

Sonuç

Çalışma sonucunda Karay Türkçesinde anlama etki etmeyen, sıfır fonksiyonlu yapım eklerinin varlığı tespit edilmiştir. Taranan Karayca kaynaklardaki Arapça ve Farsçadan alıntı kelimelerde sıfır fonksiyonlu yapım ekleri isimden isim yapma ekleridir.

Soy, millet adları ve meslek adlarında sıfır fonksiyonlu yapım ekleri daha çok kullanılmıştır.

Hem Arapça hem Farsçada aynı yapım eklerini almış ancak anlamı değişmemiş kelimeler vardır. Metinlerde kelimelerin hem ekli hem eksiz şekilleri geçmiştir, Bazı örneklerde aynı kelimenin farklı yapım eklerini alsa da eksiz şeklindeki anlamını koruduğu (*Arab + cı / Arab + lı* “Arap”, *aziz + li / aziz + lik* “aziz, kutsal”) görülmektedir.

Karaylar, özellikle Müslüman gelenekten dillerine geçmiş Arapça ve Farsça alıntılara çok aşina olmadıkları için bu sözlerin üzerine Türkçe yapım ekleri getirerek onları bir nevi Türkçeleştirmek istemiş olabilirler. Karayca metinlerdeki alıntı bazı sözcüklerde Arapça veya Farsça ekler yerine Türkçe eklerin kullanıldığının görülmesi (*sanat+kâr* yerine *sanat+lı*, *günah+kâr* yerine *gineh+li*, *din+dâr* yerine *din+li*, *hürmet+kâr* yerine *hermet+li*, *tarih+î* yerine *historya+lı*, *viran+e* yerine *weren+lih* gibi) bu görüşü destekler niteliktedir.

Sonuçta sıfır fonksiyonlu bu yapım eklerinin eklenmesiyle Türkiye Türkçesindeki *çay + dan +lık* örneğindeki gibi bir anlam tuhaflığı oluşsa da Karaylar için bu yapılar, öz dillerine kazandırılmış yeni kelimeler olmuştur.

Kaynak Kısaltmaları

AT	Mardkowicz, A. (1934)	KTAS	Koçak, M. (2021)
EJKM	Aqtay, G. (2021)	KTD	Gülsevin, S. (2016)
İ.	Kobetskiy, S. (1904)	KTİ	Öztürk, A. (2019)
KA	Mardkowicz, A. (ed.). (1931-1938)	KTTD	Kocaoğlu, T. (2006)
KKK	Altınkaynak, E. (2006)	LKY	Kıvrakdal, İ. (2000)
KKAS	Polkanov, Y. A. (1995)	O.	<i>Onarmah</i> (1939)
KKKM	Çulha, T. (2015)	OSTN	Radloff, W. (1960)
KKR	Çulha, T. (2017)	SKRP	Baskakow vd. (1974)
KK-TS	Aqtay, G. & Jankowski, H. (2019)	TBOAS	Çobanoğlu, Ö. (2004)
KMK	Firkowicz, S. (1935)	TS	TDK (2011)

Diğer Kısaltmalar

Ar.	Arapça	Far.	Farsça
bk.	Bakınız.	mec.	Mecâzî
çev.	Çeviren	s.	Sayfa
ed.	Editör	vd.	Ve diğerleri

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Altınkaynak, E. (2006). *Tozlu zaman perdesinde Kırım Karayları*. Haarlem-Netherlands: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi.
- Aqtay, G. - Jankowski, H. (2019). *Kırım Karaycası-Türkçe sözlük*. (çev.: Tülay Çulha), İstanbul: Kesit.
- Aqtay, G. (2021). *Eliyahu Ben Yosef Kılıcı'nın mecuması (Kırım Karay ve Türk edebiyatı mecmuası) (İnceleme-metin-dizin-tıpkıbasım)*. Ankara: TDK.
- Aşçı, M. - Kırbaş, G. (2021). Nehcü'l-Ferâdis'teki sıfır fonksiyonlu yapım ekleri. *Prof. Dr. Orhan Yavuz Armağanı*, (ed.: B. Direkci vd.), 319-336, Konya: Palet.
- Aşçı, M. (2025). Kutadgu Bilig'de sıfır fonksiyonlu yapım ekleri. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, XXII/85, 92-128.
- Aşçı, U. D. (2012). *Musâ-nâme (inceleme-transkripsiyonlu metin-çeviri-dizin-tıpkıbasım)*. Konya: Palet.
- Baskakow, N. A. vd. (1974). *Słownik karaimsko-rosyjsko-polski*. Moskwa: Russkiy Yazık.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk dünyası, ortak atasözleri sözlüğü*. Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Çulha, T. (2006). *Karaycanın kısa sözvarlığı Karayca-Türkçe kısa sözlük*. İstanbul: Kebikeç.
- Çulha, T. (2015). *Kırım Karaycasının katık mecuması (Metin-sözlük-dizin)*. Ankara: TDK.
- Çulha, T. (2017). *Seyfü'l-Mülûk ile Bediü'l-Cemâl hikâyesi (Kırım Karay rivayeti)*. Ankara: TDK.

- Çulha, T. (2019). *Karaycanın karşılaştırmalı grameri fonetik-morfoloji (Kırım ağızı esasında)*. Ankara: TDK.
- Eckmann, J. (2009). *Çağatayca el kitabı*. (çev.: Günay Karaağaç), İstanbul: Kesit.
- Ercilasun, A. B. (2002). *Kars ili ağızları – ses bilgisi*. Ankara: TDK.
- Firkowicz, S. (1935). *Kolthalar – Krotkie Modlitwy Karaimskie*. Wilno: Wydanie Autora.
- Gökçe, F. (2000). *Karay Türkçesinin fonetiği*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Grzegorzewski, J. (1903). *Ein Türk-tatarischer dialekt in Galizien: vokalharmonie in den entlehnten wörtern der karaitischen sprache in Halicz, Kommission bei Carl Gerold's Sohn*, vol. 146, Wien: Kaiserliche Akademie der Wissenschaften.
- Gülsevin, S. (2016). *Karay Türklerinin dili (Troki diyalekti)*. Ankara: TDK.
- Gültek, V. (2014). *Büyük Rusça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Karaağaç, G. (1997). Alıntı kelimeler üzerine düşünceler. *Türk Dili*, 552, 499-511.
- Kırbaş, G. (2019). Opıt Slovary Tyurkskih Nareçij’de geçen Karaim Türkçesine ait sözcüklerdeki Arapça ve Farsça alıntılar. *3rd International Black Sea Journal Social Sciences Symposium*, 154-161, Ankara: Kültür Ajansı.
- Kıvrakdal, İ. (2000). *Çipçihley uçma trohka “Lietuva Karaylarnın yırları” (giriş, inceleme, metinler, sözlük)*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kobetskiy, S. (1904). *İrlar*. Kiev.
- Kocaoğlu, T. (2006). *Karay the trakai dialect*. Lincom Europa.
- Koçak, M. (2014). Karay Türkçesindeki İbranice ödünçlemeler. *Gazi Üniversitesi II. Genç Akademisyenler Sempozyumu*, Ankara.
- Koçak, M. (2021). *Karay Türkçesi ağızları tematik söz varlığı (Haliç-Lutsk, Kırım, Trakya)*. Erzurum: Atatürk Kültür Üniversitesi.
- Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir ve yöresi ağızları*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2017). *Dil bilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Kowalski, T. (1929). *Karaimische texte im dialekt von Troki*. Krakowie: Nakladem Polskej Akademji Umiejetnosci.
- Kowalski, T. (1996). *Karayim lehçesi sözlüğü*. (çev.: Kemal Aytaç), Ankara: Engin.
- Mardkowicz, A. (1934). *Aziz tas*. Lutsk.
- Mardkowicz, A. (ed.). (1931-1938). *Karay awazı I-VIII*. Lutsk: Jagiellonska.
- Musayev, K.M. (1964). *Grammatika Karaimskogo yazıka*, Fonetika i Morfolojiya. Moskwa: Akademiya Nauk.
- Musayev, K. M. (1966), Karaim Türkçesi. (çev.: Mevlüt Gültekin), *TÜBAR*, XI-2002, 197-230.
- Onarmah (Vahtlıh Karay Tilde) (1939). Lietuva.
- Öner, M. (2024). Karaim Türkçesinde Arapça-Farsça alıntılar. *Türkbilig Dergisi*, 47, 1-9.
- Öztürk, A. (2015). Karaycadaki alıntı kelimeler. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 16, 143-164.
- Öztürk, A. (2019). *Karay Türkçesinde isim*. Erzurum: Fenomen.

- Öztürk, A. vd. (2021), Karaycadaki alıntı kelimelere katkılar. *Turkologia*, 3(107), 19-30.
- Parlatır, İ. (2014). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Yargı.
- Polkanov, Y. A. (1995). *Kırım kayaların atalar sözü*. Bahçisaray.
- Radloff, W. (1960). *Versuch eines wörterbuchs der Turk-dialekte (Opit slovaryu tyurkskih narečij)* I-IV, 2. Baskı, Gravenhage: Mouton & Co.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*, 11. Baskı Ankara.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: www.tdk.gov.tr (Erişim: 09.01.2025)

Extended Summary

Karaim language is a dialect in the Northwestern Kipchak group. It has three dialects: Crimean, Trakai and Halich. These three dialects of Karaim language show phonetic differences.

Karaim language has some unique features. The Karaim language is seen as a dialect that is connected to its roots due to the archaic features it carries.

Due to the relationship that the Karaim established with the Kipchaks for a while, Karaim language is also similar to the Kipchaks' languages.

In dialect studies in Turkey, the similarities between Karaim language and the dialects of some regions have been explained and findings regarding Karaim language have been made. Carrying traces of Old Turkic, very close to Kipchak and having common points with the dialects of some regions in Turkey, Karaim language has also been infused with loanwords from other languages. Karais have interacted with communities of different religions and origins throughout history and have taken words from their languages. As a result, many loanwords from languages such as Arabic, Persian, Hebrew, Russian and Polish have entered Karaim language. Loanwords have taken place in the three dialects of Karaim language (Crimean, Trakai, Halich) with different phonetic features. According to these phonetic features, the suffixes have also shown phonetic differences.

Derivative suffixes do not always produce new meaningful words, sometimes the word to which the derivational suffix is added maintains the same meaning. These suffixes are dysfunctional derivational suffixes.

There are many words in Karaim language where derivational suffixes have no effect on meaning. Both in loanwords and words specific to Karaim language, there are "dysfunctional" derivational suffixes. In this study, "dysfunctional" derivational suffixes in words that entered Karaim language from Arabic and Persian will be discussed. Karaim dictionaries or various texts related to Karaim language will be used for examples.

The aim of this study is to identify the dysfunctional derivational suffixes in words borrowed from Arabic and Persian in Karaim language and to prove that derivational suffixes do not always change the meaning.

As a method in the study, firstly, words borrowed from Arabic and Persian in dictionaries or literary works written in Karaim language were recorded. The simple and derived forms of these words were examined and examples that did not cause a change in meaning despite taking derivational suffixes were identified.

The dysfunctional derivational suffixes in these words that did not change in meaning despite taking derivational suffixes were determined, and information was provided about the phonetic and grammatical features of the suffixes.

The origin of the word and the form in which it took suffixes in Karaim language were shown, and phonetic differences were mentioned. In order to prove that the derivational suffixes do not affect the meaning at all, the form of the word without suffixes was also given if it is mentioned in the relevant sources. The meaning of the word in both the language it was borrowed from and in Karaim language was given and a comparison was made.

If the word is included in a sentence in Karai sources, the argument was supported with an example sentence from each source. Words not included in the example sentence were shown only with the source and page number where they were included.

When the findings were examined, it was determined that the suffixes *cl* / *+çl* / *+tsl*, *+ll* / *+lu*, *+llh*, *+llk* / *+luh*, *+luk* did not have any effect on the meaning of words taken from Arabic and Persian.

As a result of the study, it was seen that "In the scanned sources, the dysfunctional derivational suffixes in the words borrowed from Arabic and Persian are the suffixes that make nouns from nouns", "There are words that have the same derivational suffixes in both Arabic and Persian but their meanings have not changed", "Both forms of words with and without suffixes are used in the texts", "Dysfunctional derivational suffixes are used more in surnames, national names and professional names".

Karais especially since they were not very familiar with Arabic and Persian loanwords that had passed into their language from the Muslim tradition, may have wanted to make Turkish these words by adding Turkish derivational suffixes to them. The use of Turkish suffixes in some loanwords in Karaim texts (*sanat+lı* instead of *sanat+kâr*, *gineh+lı* instead of *günah+kâr*, *din+lı* instead of *din+dâr*, *hermet+lı* instead of *hürmet+kâr*, *historya+lı* instead of *tarih+î*, *weren+lih* instead of *viran+e* etc.) supports this view.

As a result, although the addition of these derivational suffixes with dysfunctional creates a strange meaning, like the example of *çay+ dan + lık* in Turkish, for Karais these structures have become new words that have been added to their native language.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Finansman/Funding: Bu makale için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır. / *No support was received from any institution or organization for this article.*

Yapay Zekâ Kullanımı/Use of GenAI: Bu makalede yapay zekâdan yararlanılmamıştır. / *GenAI was not used in this article.*

Destek ve Teşekkür/Support and Acknowledgment: Destek ve teşekkür beyanı bulunmamaktadır. / *There is no statement of support or gratitude.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/Aauthor's Note: Yazarın bir notu yoktur. / *There is no author's note.*

Katkı Oranı Beyanı/Author Contributions: Makale tek yazarlıdır. / *The article has a single author.*